

บทที่ 6

บทสรุป

6.1 องค์ประกอบของความคิดแบบฟาสซิสต์

การศึกษาแนวคิดฟาสซิสต์ของมุสโสลินีมีองค์ประกอบทางความคิดที่เชื่อมโยงระหว่างกันอยู่ 3 องค์ประกอบใหญ่ๆ ได้แก่ ความคิดเรื่องจิตวิญญาณแบบฟาสซิสต์ ความคิดเรื่องชีวิต หน้าที่ และประวัติศาสตร์แบบฟาสซิสต์ และความคิดเรื่องสังคมการเมืองแบบฟาสซิสต์

ในองค์ประกอบแรก ความคิดเรื่องจิตวิญญาณแบบฟาสซิสต์ หมายถึงการเคลื่อนไหวเพื่อสนับสนุนระบบหรือแนวความคิดแบบฟาสซิสต์ ด้วยการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของชีวิต และเข้าไปกำหนดบุคลิก ลักษณะ และความเชื่อแบบฟาสซิสต์ ภายในตัวมนุษย์ โดยการก่อตัวของจิตวิญญาณดังกล่าว เกิดขึ้นได้จากการศึกษา อบรม และการสนับสนุน ส่งเสริม ของระบบความคิดแบบฟาสซิสต์ ซึ่งต้องอาศัยวิธีการ 2 ประการด้วยกัน ได้แก่ การบังคับให้อยู่ในระเบียบวินัยและการใช้อำนาจหน้าที่ ทั้งนี้ การที่ฟาสซิสต์ต้องนำความคิดเรื่องจิตวิญญาณมาเป็นฐานในการอธิบาย นั้น ก็เนื่องมาจากความคิดที่ว่า มนุษย์ตามแบบฟาสซิสต์จะต้องกระทำตามกฎของศีลธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึง ระเบียบ แบบแผน ของการตกลงยินยอมร่วมกันระหว่างมนุษย์ในการดำเนินชีวิตอย่างเสียสละเพื่อส่วนรวม ในอีกทางหนึ่ง พวกเขาก็จะต้องสกัดกั้นการทำตามความพึงพอใจของตัวเอง และการแสวงหาความสุขระยะสั้น อันเป็นสัญชาตญาณตามธรรมชาติที่ทำให้มนุษย์ถูกลดความสำคัญเป็นเพียงปัจเจกที่ดำรงชีวิตอยู่อย่างโดดเดี่ยว และคำนึงถึงแต่ความต้องการของตนเอง แต่ด้วยเหตุที่การกระทำตามกฎศีลธรรม เป็นการกระทำที่ขัดกับธรรมชาติของตัวมนุษย์เอง ซึ่งส่งผลให้มนุษย์ต้องใช้ความพยายามเป็นอย่างมาก ดังนั้น ในการสนับสนุนให้เกิดการกระทำดังกล่าว จึงจำเป็นต้องอาศัยการเคลื่อนไหวหรือผลักดันของจิตวิญญาณแบบหนึ่ง นั่นก็คือ การต่อสู้ทางจิตวิญญาณทั้งทางความคิดและทางการกระทำ เพื่อสร้างและรักษาชีวิตให้มีความคิดแบบเสียสละเพื่อส่วนรวมในรูปแบบที่สูงส่งกว่าการยอมทำตามสัญชาตญาณดิบตามกฎธรรมชาติ รวมทั้งสกัดกั้นไม่ให้จิตวิญญาณของระบบความคิดอื่นๆ สามารถมีอิทธิพลเหนือจิตวิญญาณตามความคิดแบบฟาสซิสต์ได้ และด้วยเหตุที่การเคลื่อนไหวหรือการต่อสู้ทางจิตวิญญาณแบบฟาสซิสต์มีเบื้องหลังอยู่ที่พลังทางประวัติศาสตร์ของอิตาลีและสังคมโลก แนวคิดฟาสซิสต์จึงมีสถานะของการเป็นความคิดทางการเมืองหนึ่งด้วย

สำหรับองค์ประกอบของความคิดเรื่องชีวิต หน้าที่ และประวัติศาสตร์แบบฟาสซิสต์ สามารถอธิบายโดยเชื่อมโยงกลับไปยังความคิดเรื่องจิตวิญญาณได้ว่า ชีวิตแบบฟาสซิสต์ ซึ่งมี

องค์ประกอบ 2 ส่วน ได้แก่ องค์ประกอบภายนอก ประกอบด้วย คุณค่าทางวัฒนธรรม และคุณค่าในการทำงาน และองค์ประกอบภายใน ประกอบด้วย จิตสำนึก และความสามารถ ก็คือการเคลื่อนไหวทางจิตวิญญาณ ที่มีความสามารถในการคิด พัฒนา และปรับปรุง ตัวเองต่อไป ภายใต้หลักการของความคิดหนึ่งๆ และความคิดอื่นที่เข้ามาแทนที่ในช่วงเวลาต่อมาได้ดังเช่นสิ่งมีชีวิตต่างๆ ไป และชีวิตแบบฟาสซิสต์ก็ยังเป็นภาคแสดงของการเคลื่อนไหวทางจิตวิญญาณ ซึ่งเป็นตัวผลักดันให้เกิดหน้าที่แบบฟาสซิสต์ ที่ไม่ได้หมายความถึงการทำหน้าที่ตามบทบาทอาชีพและสถานะที่มนุษย์แต่ละคนมีต่อกลุ่มหรือสังคม แต่มีความหมายในแง่ที่ว่า เป็นการแสดงออกของเจตจำนงภายในตัวมนุษย์ทุกคน ที่ยึดมั่นต่อการทำหน้าที่ตามเนื้อหาของจิตวิญญาณแบบฟาสซิสต์ อันเปรียบเสมือนกฎสากล หน้าที่ดังกล่าวก็คือการทำตามกฎศีลธรรมด้วยการเสียสละและละทิ้งความสุขหรือผลประโยชน์ส่วนบุคคลเพื่อส่วนรวม อันได้แก่ ชาติ และรัฐ ซึ่งจะกระทำได้โดยการปฏิบัติและต่อสู้ในลักษณะที่ครอบคลุมทุก ๆ การกระทำและกิจกรรมทั้งหมดของมนุษย์ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความสุข หรือประโยชน์ส่วนตัว ตั้งแต่การต่อสู้กับตนเองทั้งทางด้านกายภาพและภายใน รวมถึงการต่อสู้กับวัฒนธรรม และกิจกรรมทั้งหลายของมนุษย์ โดยชีวิตและหน้าที่ของชีวิตที่ได้แสดงให้เห็นความคิดแบบฟาสซิสต์ในการปฏิเสธความสงบสุขและสันติภาพของสังคม ดังกล่าว มีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ของชีวิตในสามทาง ทางแรก ประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นความจริงที่ว่าหน้าที่ของชีวิตก็คือการต่อสู้และปฏิบัติ ในอีกทางหนึ่ง ประวัติศาสตร์สะท้อนให้เห็นถึงการทำหน้าที่ของชีวิตแบบฟาสซิสต์ ผ่านทางวัฒนธรรม ศีลธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ของผู้คนในชาติหรือในสังคม ที่แสดงออกโดยการบันทึกทั้งที่เป็นตัวอักษรและภาพวาด ภาษา ธรรมเนียมปฏิบัติ หรือกฎของสังคม และในทางที่สาม นอกจากที่ประวัติศาสตร์จะเป็นสิ่งสะท้อนถึงการแสดงออกของชีวิตแบบฟาสซิสต์แล้ว ผลจากการทำหน้าที่ของชีวิตแบบฟาสซิสต์ ก็ยังถูกคาดหมายว่าจะนำไปสู่การสร้างประวัติศาสตร์แบบฟาสซิสต์ซึ่งเป็นการพัฒนาชีวิตให้สูงส่งกว่าชีวิตอื่นทั่ว ๆ ไป ที่จะได้ดำเนินต่อไปในอนาคต

องค์ประกอบของความคิดแบบฟาสซิสต์องค์ประกอบสุดท้ายก็คือ ความคิดเรื่องสังคมนิยมแบบฟาสซิสต์ ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความคิดเรื่องรัฐ ชาติ พลเมือง และรูปแบบการปกครอง สำหรับความคิดเรื่องรัฐ มีความหมายถึงที่รวมของทุก ๆ สิ่ง ทั้งชีวิต จิตวิญญาณ รวมถึงกิจกรรม และระบบจริยธรรมที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างชีวิต ซึ่งเกิดขึ้นจากการมีประวัติศาสตร์ร่วมกัน อันสะท้อนให้เห็นถึงความคิดและเจตจำนงภายใต้จิตวิญญาณของผู้คนที่มีผลประโยชน์ร่วมกันเป็นหนึ่งเดียวกันในการพัฒนาชีวิตให้สูงส่งกว่าการใช้ชีวิตแบบสันโดษตามกฎธรรมชาติ และนำไปสู่การสถาปนาเป็นชาติขึ้นในเวลาต่อมา รัฐในที่นี่ จึงเป็นรัฐที่ใช้กลไก 2 ส่วน คือ กลไกที่เป็นทางการ และกลไกในทางสาธารณะ ทำหน้าที่เป็นที่รวมของผลประโยชน์ร่วมกันของทุกชีวิตที่อาศัยอยู่ภายในรัฐ รวมทั้งให้การศึกษาแก่พลเมือง และคัดสรรความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อการ

ปกป้อง คุ้มครอง และรักษา ทุก ๆ สิ่งที่อยู่ภายในรัฐ ในส่วนของความคิดเกี่ยวกับพลเมือง จะเห็นได้ว่า ฟาสซิสต์ให้ความสำคัญกับเสรีภาพของพลเมืองเมื่ออยู่ภายในรัฐเท่านั้น และเสรีภาพดังกล่าวก็ไม่ใช่เสรีภาพที่มาพร้อมกับความเท่าเทียมกัน ซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบการปกครองที่ฟาสซิสต์ให้การสนับสนุน นั่นก็คือรูปแบบการปกครองที่สอดคล้องกับการคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม นอกจากนี้ ยังต้องเอื้ออำนวยให้รัฐเป็นเจ้าของอำนาจและสามารถใช้อำนาจนั้นเพื่อส่วนรวมได้อย่างเด็ดขาด รวมทั้งพลเมืองก็จะต้องยอมรับการใช้อำนาจของรัฐอย่างเป็นทางการเป็นเอกภาพเช่นเดียวกัน

นอกจากการอธิบายขององค์ประกอบทางความคิด ทั้ง 3 องค์ประกอบ ดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้ว การศึกษาบริบททางประวัติศาสตร์แนวคิดฟาสซิสต์ของมุสโสลินี ยังเป็นฐานความรู้ในทางรูปธรรมที่ช่วยให้การทำความเข้าใจแนวคิดฟาสซิสต์ของมุสโสลินีในฐานะของความคิดทางการเมืองแบบฟาสซิสต์ มีความชัดเจนมากขึ้นด้วย โดยจากการศึกษา ผู้ศึกษาพบแง่มุมของบริบททางประวัติศาสตร์ที่สอดคล้องกับแนวคิดฟาสซิสต์ 4 ประการ ดังนี้

ประการแรก ความยิ่งใหญ่และการแบ่งอาณาเขตปกครองของอาณาจักร โรมัน น่าจะมีอิทธิพลต่อความคิดเรื่องชีวิตและสังคมการเมืองแบบฟาสซิสต์ ผ่านการอธิบายเนื้อหาของความคิดที่เกี่ยวข้องกับการแสดงความเสียสละ ความกล้าหาญ และความเข้มแข็งของชีวิต ในการต่อสู้เพื่อส่วนรวมซึ่งได้ถูกแทนที่ด้วยรัฐ และความคิดที่เกี่ยวข้องกับความสำคัญของการมีรัฐและอำนาจรัฐที่นำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองดังเช่นอาณาจักร โรมันในอดีต

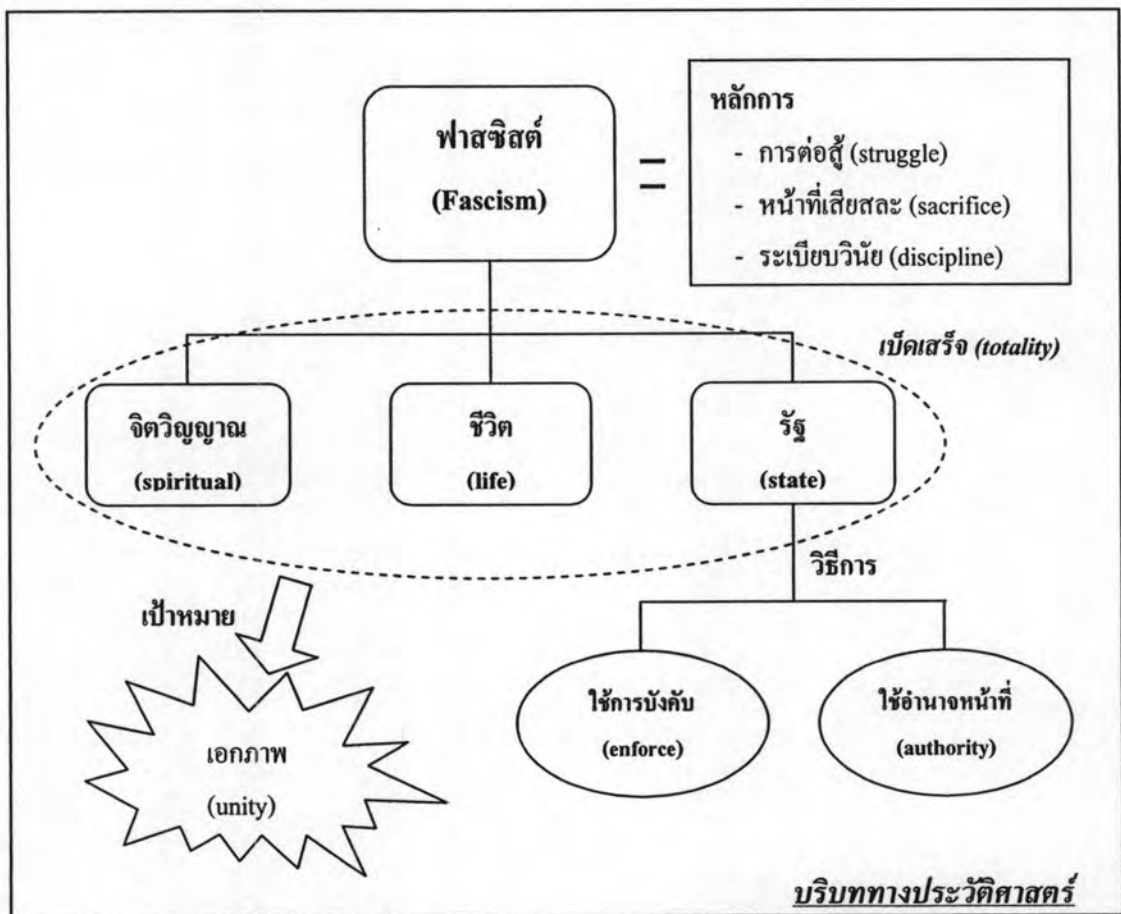
ประการที่สอง ประวัติศาสตร์ของการรวมรัฐอิตาลี ที่อธิบายการสถาปนารัฐอิตาลีจากการมีประวัติศาสตร์ร่วมกันของผู้คนที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้น ซึ่งต่อมากายหลังจึงเกิดความรู้สึกร่วมกันของความเป็นชาติ ดูเหมือนว่าส่งผลต่อความคิดเรื่องสังคมการเมืองแบบฟาสซิสต์ ในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการเกิดขึ้นของรัฐและชาติ

ประการที่สาม ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นก่อนและหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 อาจส่งผลต่อความพยายามของแนวคิดฟาสซิสต์ ซึ่งในทางหนึ่งได้หาทางแก้ไขปัญหาเพื่อพัฒนาสังคมอิตาลี ดังที่ได้แสดงให้เห็นผ่านความคิดในการเสียสละและละทิ้งผลประโยชน์ส่วนตนเพื่อส่วนรวมหรือเพื่อรัฐ ซึ่งผู้ศึกษาได้อธิบายไว้ในความคิดเรื่องจิตวิญญาณและชีวิตแบบฟาสซิสต์ แต่ในอีกทางหนึ่งก็เป็นการหาหนทางในการแก้ไขปัญหาเพื่อให้แนวคิดฟาสซิสต์ได้รับการยอมรับจากผู้คนทั้งหลายภายในรัฐในขณะนั้น ซึ่งเป็นการตอบคำถามที่ว่า ทำไมแนวคิดฟาสซิสต์จึงได้รับการสนับสนุนจากผู้คนในยุคสมัยดังกล่าว อันส่งผลให้ฟาสซิสต์ได้รับสถานะเป็นความคิดทางการเมืองหนึ่งด้วย

ในการสุดท้าย บริบททางประวัติศาสตร์ในช่วงของการปกครองโดยมุสโสลินี สามารถอธิบายขนานไปกับความคิดเรื่องสังคมนิยมเกี่ยวกับการใช้อำนาจในการปกครองที่เด็ดขาดของรัฐ และการยอมตามของพลเมืองอย่างเป็นเอกภาพเดียวกัน

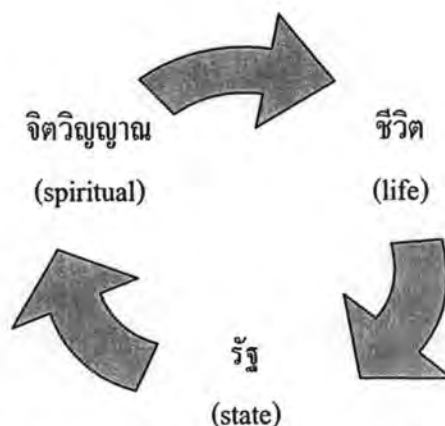
6.2 แนวคิดฟาสซิสต์: การวิเคราะห์ในเชิงปรัชญาการเมือง

ผลการศึกษาองค์ประกอบของแนวคิดฟาสซิสต์ในงานเรื่อง The Doctrine of Fascism ของมุสโสลินี ผู้ศึกษาสามารถนำมาสรุปรวมและวิเคราะห์เชื่อมโยงตามที่แสดงให้เห็นในแผนภาพที่ 1 ได้ว่า แนวคิดฟาสซิสต์ของมุสโสลินีซึ่งดำรงอยู่ภายใต้บริบททางประวัติศาสตร์ เวลาและสถานที่ มีหลักการที่เป็นเนื้อหาสำคัญของแนวคิดอยู่ 3 ประการ ได้แก่ การต่อสู้ (struggle) หน้าที่ในการเสียสละ (sacrifice) และการสร้างระเบียบวินัย (discipline)

แผนภาพที่ 1 สรุปสาระสำคัญของแนวคิดฟาสซิสต์ของมุสโสลินี

หลักการทั้ง 3 ประการ ดังกล่าวข้างต้น ปรากฏอยู่ในองค์ประกอบที่เคลื่อนไหวและเชื่อมโยงไปด้วยกัน 3 องค์ประกอบ คือ จิตวิญญาณ (spiritual) ชีวิต (life) และรัฐ (state) โดยที่จิตวิญญาณจะเป็นตัวกำหนดชีวิต ซึ่งรวมเข้ากันเป็นรัฐ และรัฐซึ่งใช้วิธีการบังคับและอำนาจหน้าที่ที่มีอยู่ของตนเอง ก็จะเป็นตัวการที่ย้อนกลับไปสู่การสร้างและรักษาจิตวิญญาณ รวมถึงชีวิตต่อไป ดังที่ได้แสดงในแผนภาพที่ 2

แผนภาพที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของแนวคิดฟาสซิสต์ในงานของมูสโสลินี

การศึกษาองค์ประกอบของฟาสซิสต์ทั้งหมดข้างต้น ถือได้ว่ามีฐานความคิดในเรื่องจิตนิยมเป็นตัวรองรับ โดยที่จิตนิยมก็คือแนวคิดที่มองว่า ความจริงแท้ของโลก คือ จิต ซึ่งมีอิสรภาพที่ขึ้นอยู่กับตัวเองเท่านั้น แต่จิตไม่ได้ปรากฏอยู่ในรูปแบบสมบูรณ์ จนกว่าที่การเปลี่ยนแปลงตามกระบวนการไดอาเล็กติก (dialectic) ของจิตในเชิงทวิสัย หรือจิตร่วมของกลุ่มบุคคล ที่แสดงออกผ่านทาง การแต่งงาน สถาปนาคอร์ปอร์ องค์กร บริษัททางอาชีพ และรัฐ จะทำให้จิตรู้จักตัวเองมากขึ้น และในท้ายที่สุดก็จะกลายเป็นจิตสมบูรณ์ เป็นพระเจ้าที่มีความรู้สมบูรณ์¹ ซึ่งสำหรับนักฟาสซิสต์อย่าง Giovanni Gentile แล้ว จิตนิยมก็คือความคิดเกี่ยวกับชีวิตที่จะต้องไม่จำกัดตัวเองต่อความเป็นจริงในปัจจุบัน ในขณะที่เดียวกัน ก็จะต้องสร้างความก้าวหน้าและพัฒนาตนเองไปสู่จุดที่สูงส่งกว่า ที่แสดงออกเหนือจิตวิญญาณด้วยพลังความเชื่อมั่นของจิตวิญญาณในตัวมันเอง² โดย Gentile มองว่า ลักษณะของความพยายามในการพัฒนาของจิตดังกล่าวนี้ เปิดเผยให้เห็นผ่านเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญๆ ของโลกจำนวนมาก

โดยอาศัยคำอธิบายของ Gentile จิตนิยมสำหรับฟาสซิสต์ จึงไม่ใช่จิตนิยมที่มีความเป็นจริงในตัวเองได้โดยไม่ต้องอาศัยการค้นหากบบริบทรอบด้าน แต่เป็นจิตนิยมที่เต็มไปด้วยค่านิยม (value) ซึ่งยึดโยงกับบริบทของพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ที่จะนำไปสู่ความรู้สมบูรณ์อย่าง

¹ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, ลัทธิเศรษฐกิจการเมือง, หน้า 319 – 321.

² Giovanni Gentile, *Origins and Doctrine of Fascism*, (New Jersey: Transaction, 2003), p.5.

หลักเคียงไม่ได้ กล่าวอีกอย่างก็คือ กระบวนการขององค์ประกอบทั้ง 3 ได้แก่ จิตวิญญาณ ชีวิต และ สังคมการเมืองหรือรัฐ เป็นกระบวนการที่จิตจะพัฒนาไปสู่ความรู้สมบูรณ์ ที่ซึ่งความเป็นจริงของมันจะแสดงออกผ่านบริบทของพัฒนาการทางประวัติศาสตร์นั่นเอง และความคิดเรื่องจิตนิยมดังกล่าว ก็นำไปสู่ข้อสรุปที่ว่า เราไม่สามารถค้นหาความเป็นจริงของฟาสซิสต์ได้ โดยปราศจากการพิจารณาถึงค่านิยมทั้งหลายในบริบทของประวัติศาสตร์ที่ดำรงอยู่รอบตัวของมันด้วย

จากที่ได้ทำการวิเคราะห์องค์ประกอบของแนวคิดฟาสซิสต์ ในความสัมพันธ์กับบริบททางประวัติศาสตร์ และประเด็นทางปรัชญาการเมือง ที่ได้กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น ผู้ศึกษาจึงสามารถสรุปความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ในแนวคิดฟาสซิสต์ ดังที่แสดงให้เห็นในแผนภาพที่ 3 ได้ว่า ฟาสซิสต์ก็คือแนวความคิดที่เน้นความสามัคคีและเสถียรของผู้นภายในสังคม ซึ่งเกิดขึ้นจากการใช้อำนาจหน้าที่ที่มีอยู่ของรัฐ บังคับทั้งทางตรง (ใช้กำลัง) และทางอ้อม (ครอบงำ) ให้ปัจเจกทุกคนที่อาศัยอยู่ในรัฐ มีความรู้สึกรวมถึงหน้าที่ของตนที่มีต่อรัฐ ในการเสถียร ผลประโยชน์ส่วนตัวเพื่อผลประโยชน์ของรัฐ ด้วยการต่อสู้กับการดำรงชีวิตที่เห็นแก่ตัวและไร้ระเบียบวินัยของตนเอง อย่างพร้อมเพรียงเป็นหนึ่งเดียวกัน โดยการที่รัฐสามารถใช้อำนาจหน้าที่ บังคับให้ทุกชีวิตในสังคมทำเพื่อผลประโยชน์ของรัฐเองได้นั้น ก็เนื่องมาจาก รัฐซึ่งเป็นที่รวมของเจตจำนงร่วมกันของทุกชีวิตในสังคม ถือเป็นเจ้าของและเป็นตัวแทนระบบความสัมพันธ์ สถาบันองค์กร และอำนาจในทางจริยธรรมทั้งหมด ที่มีอยู่ในสังคม ส่งผลให้รัฐสามารถใช้อำนาจหน้าที่ในการปกครองได้อย่างเด็ดขาดและมีเอกภาพ และการทำเพื่อผลประโยชน์ของรัฐ ก็ย่อมเท่ากับเป็นการทำเพื่อผลประโยชน์ของสังคมโดยรวมทั้งหมดเช่นเดียวกันด้วย

และเพื่อความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นของการวิเคราะห์แนวคิดฟาสซิสต์ ผู้ศึกษาอาศัยการอธิบายความคิดเรื่องความเป็นศัตรูของ คาร์ล ชมิตท์ (Carl Schmitt) ซึ่งจะปะทะกันโดยตรงกันข้ามกับการสร้างหลักการของฟาสซิสต์ ที่มีส่วนช่วยสร้างเหตุผลรองรับความสำคัญให้กับการดำรงอยู่ซึ่งหลักการ องค์ประกอบ และเป้าหมายของฟาสซิสต์ กล่าวอีกนัยหนึ่ง องค์ประกอบในเรื่องจิตวิญญาณ ชีวิต และรัฐ ซึ่งมีหลักการอยู่ 3 ประการ ได้แก่ การต่อสู้ หน้าที่ในการเสถียร และความมีระเบียบวินัย นี้ ได้แสดงให้เห็นนัยของสิ่งต่างๆ ที่อยู่ตรงกันข้ามกับหลักการดังกล่าว กล่าวคือ การต่อสู้ แสดงให้เห็นว่าจะต้องมีคู่ตรงข้ามที่จะต้องต่อสู้ด้วย เช่นเดียวกับหน้าที่ในการเสถียร และความมีระเบียบวินัย ที่ได้แสดงถึงคู่ตรงข้ามที่ไม่เห็นว่าการเสถียรเป็นหน้าที่ และไม่จำเป็นต้องมีระเบียบวินัย ซึ่งการสร้างคู่ตรงข้ามนี้ ในที่สุดแล้ว ก็จะนำไปสู่การสกัดกั้นและแบ่งแยกเอาสิ่งอื่นที่ไม่เข้าพวกกับฟาสซิสต์ออกไป เพื่อเป้าหมายของความเป็นเอกภาพเดียวกันของสิ่งทั้งหลายที่เป็นฟาสซิสต์เท่านั้น โดยคู่ตรงข้ามทั้งหมดที่ได้กล่าวมาข้างต้น สะท้อนให้เห็นผ่านแนวคิดเรื่องความเป็นศัตรูของชมิตท์ ดังจะได้อธิบายต่อไปนี้

ขมิทท์ผูกโยงความเป็นศัตรูเข้ากับการอธิบายความเป็นการเมือง โดยเขามองว่า การเมืองไม่ใช่เรื่องของการจัดสรรให้เห็นพ้องต้องกัน และก็ไม่ใช่เรื่องของการตกลง หรือประนีประนอม แต่การแบ่งแยกเรื่องเฉพาะทางการเมืองทั้งหลายไปสู่การกระทำและแรงจูงใจต่างๆ ทางการเมืองนั้น ล้วนแต่เป็นเรื่องของความเป็นมิตรและศัตรู โดยที่ความเป็นมิตรและศัตรูดังกล่าวนี้ ไม่มีทางที่จะดำเนินไปสู่บทสรุปที่เป็นเรื่องอื่นนอกเหนือจากทั้ง 2 เรื่องดังกล่าว ได้เลย³ อีกทั้งยังไม่มีทางที่สังคมจะรวมมนุษยชาติให้เป็นหนึ่งเดียวกัน โดยปราศจากความเป็นมิตรหรือศัตรูได้ เว้นแต่เมื่อสภาวะ ศาสนา ชนชั้น หรือการรวมกลุ่มของมนุษย์ ที่มีความแตกต่างกันจะสามารถรวมเข้าเป็นหนึ่งเดียวกัน ทำให้ความขัดแย้ง รวมทั้งภาวะสงครามต่างๆ ไม่สามารถบังเกิดขึ้นได้⁴

ขมิทท์อธิบายต่อไปว่า การที่จะแบ่งแยกมิตรและศัตรูออกจากกันได้นั้น จะต้องดูที่ระดับความเข้มข้นของความกลมกลืนหรือความแตกต่าง ความเป็นพวกเดียวกันหรือความไม่เข้าพวก⁵ จึงอาจกล่าวได้ว่า ความเป็นศัตรูก็คือสิ่งที่เป็นอย่างอื่น แปลกหน้า ต่าง และในกรณีที่รุนแรงที่สุด ก็มีความเป็นไปได้ที่จะถึงขั้นเป็นปฏิปักษ์ (conflict) กับ “เรา”⁶ ด้วยเหตุนี้ ความเป็นศัตรู จึงเป็นสิ่งที่อยู่ตรงข้าม หรือในทางกลับกันกับความเป็นเรา และความเป็นศัตรูในที่นี้ ก็ไม่ใช่ความเป็นศัตรูของปัจเจกส่วนตัว (private) ซึ่งไม่มีทางที่จะมีศัตรูทางการเมืองได้⁷ แต่ความเป็นศัตรูจะต้องเป็นไปในทางสาธารณะ (public) ภายใต้ความสัมพันธ์ที่มีร่วมกันของผู้คนในสังคม⁸

โดยอาศัยคำอธิบายของขมิทท์ ที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น อาจมองได้ว่า ความเป็นศัตรู (ในทางสาธารณะ) ก็คือการแบ่งแยกสิ่งอื่นภายในสังคมออกจากความเป็นเรา ซึ่งความเป็นเราในที่นี้ ก็คือผู้คนพวกเดียวกันที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน และเราจะสามารถระบุถึงความเป็นศัตรูได้ ก็ด้วยการพิจารณาถึงและให้ความหมายกับความเป็นเรา โดยสำหรับฟาสซิสต์ ความเป็นเรา หมายความว่า หลักการและการปฏิบัติทั้งหมดที่เป็นฟาสซิสต์ ทั้งการต่อสู้ เสียสละ ระเบียบวินัย ที่ดำรงอยู่ในจิตวิญญาณ ชีวิต และรัฐ ดังนั้น ความเป็นศัตรูจึงหมายถึงหลักการและการปฏิบัติทั้งหมดที่ไม่เป็นฟาสซิสต์ นั่นเอง

จากความหมายข้างต้น ผู้ศึกษาสามารถแบ่งความเป็นศัตรูของฟาสซิสต์ได้เป็น 2 ระดับ ได้แก่ ความเป็นศัตรูในระดับที่มีต่อผู้คน และความเป็นศัตรูในระดับที่มีต่อแนวคิด

³ Carl Schmitt, *The Concept of the Political*, (Chicago: University of Chicago Press, 1996), p.26.

⁴ Ibid., p.53.

⁵ Ibid., p.26.

⁶ Ibid., p.27.

⁷ Ibid., p.51.

⁸ Ibid., p.28.

ความเป็นศัตรูในระดับของผู้คน หมายถึง ผู้หนึ่งผู้ใดก็ตามที่ไม่เชื่อถือหลักการของแนวคิดฟาสซิสต์และไม่ดำเนินชีวิตตามหน้าที่แบบฟาสซิสต์ หรือก็คือ บุคคลที่มีลักษณะเห็นแก่ความสุขส่วนตัว ไม่เสียสละ ไม่มีระเบียบวินัยในตนเอง ไม่คำนึงถึงสังคมและขาดความสามัคคี รวมทั้งไม่เห็นว่าการต่อสู้เป็นส่วนหนึ่งของชีวิต

สำหรับความเป็นศัตรูในระดับที่มีต่อแนวคิด ก็คือ แนวคิดทางการเมืองอื่นๆ ที่มีฐานการอธิบายแตกต่างจากแนวคิดฟาสซิสต์ แม้ว่าคำอธิบายเช่นนี้ อาจจะมีปัญหาได้ว่า แนวคิดอื่นๆ ที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น หมายความว่ารวมถึงแนวคิดอื่นที่ไม่ใช่แนวคิดฟาสซิสต์ แต่ก็มีลักษณะบางอย่างร่วมกันกับแนวคิดฟาสซิสต์ หรือแนวคิดอื่นที่ในทางประวัติศาสตร์ทางการเมืองของอิตาลีได้พัฒนาเป็นแนวคิดฟาสซิสต์ เช่น แนวคิดแบบซินดิกัล หรืออุนริทซ์นิยม ด้วยหรือไม่ แต่เมื่ออาศัยการย้อนกลับไปศึกษางานของมุสโสลินี ในการค้นหาความเป็นศัตรูหรือแนวคิดอื่นๆ เราก็จะพบความชัดเจนของแนวคิดทางการเมืองหลักๆ 3 แนวคิดที่มุสโสลินีทำการโต้แย้ง และสามารถกล่าวได้ว่าเป็นศัตรูในระดับของแนวคิดต่อฟาสซิสต์ ได้แก่ แนวคิดสังคมนิยม แนวคิดประชาธิปไตยแบบตัวแทน และแนวคิดเสรีนิยม ดังที่มุสโสลินีกล่าวว่า

...การขาดแคลนระบบที่เป็นแบบแผน ก็ได้ถูกศัตรูที่มีเลศนัยนำมาใช้กล่าวอ้างถึงการไร้ความสามารถของฟาสซิสต์ในการเป็นหลักการที่มีความลึกซึ้ง ในช่วงเวลาของการทำหลักการให้เป็นระบบ ...การยินยอมให้ศตวรรษที่ 19 เป็นศตวรรษของสังคมนิยม เสรีนิยม และประชาธิปไตย นี้ไม่ได้หมายความว่าศตวรรษที่ 20 จะต้องเป็นศตวรรษของสังคมนิยม เสรีนิยม และประชาธิปไตยด้วย...⁹

สำหรับแนวคิดสังคมนิยม

...ฟาสซิสต์ปฏิเสธอย่างเด็ดขาดต่อหลักการที่วางอยู่บนแนวคิดที่เรียกว่าสังคมนิยมวิทยาศาสตร์และสังคมนิยมมาร์กซิสต์ ซึ่งเป็นหลักการของวัตถุนิยมประวัติศาสตร์ที่อธิบายประวัติศาสตร์ของมนุษย์ในความหมายของการต่อสู้ทางชนชั้นและโดยการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการและเครื่องมือในการผลิต อันกลายเป็นการกีดกันสิ่งอื่น ๆ ออกไป ...ฟาสซิสต์ปฏิเสธการอธิบายทางเศรษฐศาสตร์ถึงความสุขในฐานะของบางสิ่งที่ปลอดภัยอย่างแนวคิดสังคมนิยม ซึ่งโดยอัตโนมัติแล้ว ลำดับขั้นของวิวัฒนาการทางเศรษฐกิจก็จะต้องพัฒนาไปสู่สังคมนิยมเต็มรูปแบบที่มีความสะดวกสบายทางวัตถุขั้นสูงสุด ... ซึ่งมอง

⁹ Benito Mussolini, *The Doctrine of Fascism*, pp.18, 26. หรือ ดูภาคผนวก ก หน้า 121, 125.

มนุษย์เป็นดังเช่นสัตว์เลี้ยงทั้งหลายที่พอใจเพียงแต่อาหารและการเลี้ยงดูให้อ้วน
พลี¹⁰

ในส่วนของศัตรูอย่างแนวคิดประชาธิปไตย

...ฟาสซิสต์ปฏิเสธการโกหกทั่วไปที่เหลวไหลเกี่ยวกับความเสมอภาคทาง
การเมือง ซึ่งเป็นนิสัยของความไม่รับผิดชอบร่วมกัน เป็นตำนานเกี่ยวกับ
ความสุขและความก้าวหน้าที่คลุมเครือ...¹¹

และธรรมชาติของฟาสซิสต์ต่อศัตรูอย่างแนวคิดเสรีนิยมก็คือ

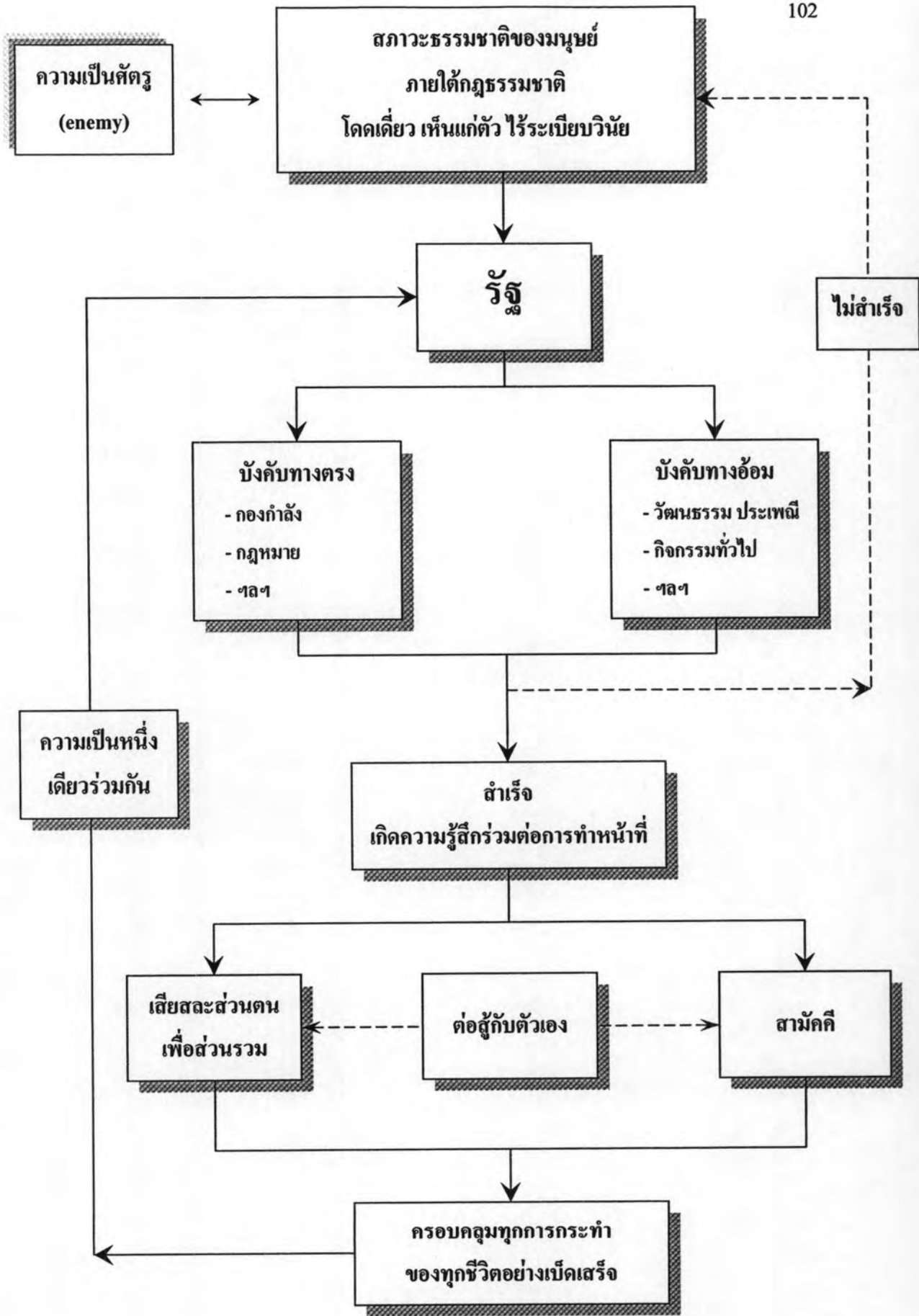
ฟาสซิสต์ตรงข้ามกับหลักการของเสรีนิยมทั้งในพื้นที่ทางการเมืองและ
เศรษฐกิจอย่างชัดเจนและเด็ดขาด ความสำคัญของเสรีนิยมในศตวรรษที่ 19 ไม่
ควรจะถูกนำมาใช้อวดเพื่อวัตถุประสงค์ในการโต้เถียงกันในปัจจุบัน และก็ไม่ได้
ควรที่พวกเราจะนำหลักการหนึ่งในหลายๆ หลักการที่เฟื่องฟูในศตวรรษนั้น มา
เป็นความเชื่อสำหรับมนุษยชาติในยุคปัจจุบันและในอนาคตที่กำลังจะมาถึง...
ศตวรรษแห่งเสรีนิยม ภายหลังจากการสุ่มรวมของปมปัญหาที่ซับซ้อนยุ่งยากไว้
มากมาย ก็พยายามที่จะตัดปัญหาเหล่านั้น โดยคมดาบของสงครามโลก ไม่เคยมี
ความเชื่อใดเลยที่จะกล่าวอ้างความโหดเหี้ยมนี้ว่าเป็นการเสียสละ หรือว่าพระ
เจ้าของเสรีนิยมกำลังกระหายเลือดเช่นนั้นหรือ¹²

โดยเมื่อรวมเอาองค์ประกอบทั้งหมดของฟาสซิสต์ ซึ่งถือเป็นการครอบคลุมได้อย่าง
เบ็ดเสร็จ (totality) เข้าไว้ด้วยกัน ภายใต้อำนาจทางประวัติศาสตร์ อันส่งผลให้สามารถแบ่งแยก
ความเป็นพวกเดียวกันออกจากความเป็นศัตรูที่ฟาสซิสต์ต้องดำเนินการให้หมดสิ้นไปได้แล้ว ก็จะ
บรรลุถึงเป้าหมายในการสร้างเอกภาพ (unity) ของสังคมที่เป็นหนึ่งเดียวกัน นั่นเอง

¹⁰ Ibid., pp.20-21. หรือ ดูภาคผนวก ก หน้า 122 – 123.

¹¹ Ibid., p.23 หรือ ดูภาคผนวก ก หน้า 124.

¹² Ibid., pp.23 – 25. หรือ ดูภาคผนวก ก หน้า 124 – 125.

แผนภาพที่ 3 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ของแนวคิดฟาสซิสต์

การอธิบายความหมายฟาสซิสต์ของผู้ศึกษาข้างต้น แสดงให้เห็นลักษณะเด่นของแนวคิดฟาสซิสต์ตามความคิดของผู้ศึกษาใน 2 แนวทางใหญ่ๆ คือ ในเนื้อหาของแนวคิดฟาสซิสต์ และในบริบททางประวัติศาสตร์ โดยเมื่อพิจารณาจากเนื้อหาของแนวคิด ฟาสซิสต์มีลักษณะเด่น 2 ประการคือ

ประการที่หนึ่ง การที่ฟาสซิสต์มองว่า รัฐมีอำนาจเด็ดขาดในการใช้บังคับให้ปัจเจกทุกคนต้องเสียสละและสามัคคี อันจะนำไปสู่ความเป็นหนึ่งเดียวกันภายใต้ผลประโยชน์ร่วมกัน นั้น นับได้ว่าเป็นชุดของคำอธิบายที่สามารถสร้างความชอบธรรมให้กับการใช้อำนาจของรัฐได้อย่างมีตรรกะ เป็นระบบ และแตกต่างจากการอธิบายของแนวคิดอื่นๆ เช่น สังคมนิยม ซึ่งให้ความสำคัญกับความขัดแย้งและการต่อสู้ทางชนชั้น ในขณะที่รัฐเป็นเพียงเครื่องมือของชนชั้นหนึ่งเท่านั้น หรือแนวคิดอย่างเสรีนิยมที่เน้นถึงเสรีภาพของมนุษย์ที่เต็มไปด้วยความเห็นแก่ตัว ซึ่งก็คือการทำเพื่อความสุส่วนตัวของปัจเจก โดยไม่ให้รัฐเข้ามาเกี่ยวข้อง¹³

ประการที่สอง การที่รัฐสามารถใช้อำนาจทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งที่ใช้ความรุนแรง เช่น การใช้กองกำลัง และไม่ใช้ความรุนแรงอย่างการโฆษณาชวนเชื่อ แทรกซึมเข้าไปยังทุกส่วนของสังคมได้ แสดงให้เห็นพลังของแนวคิดฟาสซิสต์ ในการทำให้พลเมืองทั้งหมดเชื่อฟังและยินยอมทำตามได้อย่างไม่มีข้อโต้แย้ง โดยที่ในบางครั้งพวกเขาอาจจะไม่รู้สึกรู้สีกฎเกณฑ์ก็ได้ และนอกจากนี้วิธีการดังกล่าว ยังมีความยืดหยุ่น สามารถนำไปปรับใช้ให้สอดคล้องกับความเหมาะสมตามวัฒนธรรมของแต่ละสังคมได้ อีกด้วย

ในส่วนของการพิจารณาจากบริบททางประวัติศาสตร์ ผู้ศึกษาพบลักษณะเด่นของแนวคิดฟาสซิสต์ จากการที่ฟาสซิสต์มองว่า รัฐมีอำนาจเด็ดขาดในการใช้บังคับให้ปัจเจกทุกคนต้องเสียสละและสามัคคี กล่าวคือ แก่นมุมทางประวัติศาสตร์ของรัฐอิตาลี แสดงให้เห็นว่า สังคมอิตาลีในช่วงก่อนการก้าวขึ้นสู่อำนาจของมุสโสลินี เต็มไปด้วยปัญหาในหลายๆ ด้าน ที่สั่งสมมาตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 1 และยังเกิดความขัดแย้งทางความคิดระหว่างผู้คนภายในรัฐอิตาลีเป็นจำนวนมาก ด้วยสภาพสังคมเช่นนี้ แนวคิดในการเสียสละและสร้างความสามัคคีภายใน รวมถึงการให้อำนาจที่เด็ดขาดแก่รัฐ จึงอาจถือได้ว่าเป็นวิธีการที่เหมาะสมต่อการแก้ไขปัญหาในช่วงเวลาดังกล่าวได้เป็นอย่างดี

¹³ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, ลัทธิเศรษฐกิจการเมือง, หน้า 87 – 111.

6.3 แนวคิดฟาสซิสต์ : อิทธิพลในโลกทางความคิดและการเมืองร่วมสมัย

ภายใต้การถกเถียงระหว่างทฤษฎีต่างๆ ที่ใช้ในการอธิบายการเกิดขึ้นและการดำรงอยู่ของแนวคิดฟาสซิสต์ ในศตวรรษที่ 20 ทั้งงานศึกษาที่มองว่าแนวคิดฟาสซิสต์เป็นผลผลิตของความเสื่อมทางศีลธรรม งานศึกษาที่อาศัยปัจจัยในเชิงจิตวิทยา งานศึกษาที่ให้ความสำคัญกับเรื่องของการต่อสู้ระหว่างชนชั้น งานศึกษาที่เน้นการอธิบายเรื่องมวลชน งานศึกษาที่อธิบายแนวคิดฟาสซิสต์ในฐานะแนวคิดของเผด็จการเบ็ดเสร็จ และงานศึกษาที่ให้ความสำคัญกับการอธิบายภาวะอำนาจสมัยใหม่* อาจกล่าวโดยเบื้องต้นได้ว่า แนวคิดทางการเมืองแบบฟาสซิสต์ ถือเป็นผลลัพธ์ของความล้มเหลวจากหลายประเทศ โดยเฉพาะประเทศในแถบยุโรปใต้ และตะวันออก ที่มีต่อการดำเนินตามแนวคิดทางการเมืองแบบเสรีนิยมในการแก้ไขปัญหาวิกฤตการณ์ทางสังคม ในช่วงต้นของศตวรรษที่ 20 ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 และสงครามโลกครั้งที่ 2 อันเป็นช่วงเวลาที่ประเทศเหล่านั้นกำลังอยู่ในระยะของการเปลี่ยนผ่านทางอำนาจแบบเดิมไปสู่แนวคิดแบบเสรีประชาธิปไตย ในขณะที่การปฏิวัติทางชนชั้นของแนวคิดฝ่ายซ้าย ซึ่งประสบความสำเร็จในสหภาพโซเวียตและสเปน ก่อนปี ค.ศ.1921 กลับไม่สามารถสร้างพลังจนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใดๆ ในประเทศยุโรปอื่นๆ ภายหลังจากนั้น ได้อีกเลย¹⁴

แม้ว่าผลพวงของวิกฤตการณ์ทางสังคม หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 จะส่งผลให้แนวคิดฟาสซิสต์มีอิทธิพลต่อการเมืองในประเทศแถบยุโรปหลายประเทศ เช่น ออสเตรีย ฮังการี เยอรมนี โรมาเนีย และอิตาลี ดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น แต่การกล่าวเช่นนี้ ไม่ได้หมายความว่าแนวคิดฟาสซิสต์จะสามารถครอบคลุมสังคมเหล่านั้นได้อย่างง่ายดาย โดยปราศจากการถกเถียงโต้แย้งระหว่างกลุ่มอุดมการณ์ หรือแนวความคิดในแง่มุมต่างๆ¹⁵

สำหรับ Michel Foucault การดำรงอยู่ของแนวคิดต่างๆ ก็คือส่วนหนึ่งของกระแสที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 20 กล่าวคือ Foucault มองว่าศตวรรษที่ 20 เป็นศตวรรษของอำนาจในทางชีวการเมือง ซึ่งเกี่ยวข้องกับชุดความรู้ในกระบวนการของชีวิตในการดำรงเผ่าพันธุ์โดยรวมทั้งหมด เพื่อเป้าหมายในการกลับเข้าไปควบคุมกระบวนการของชีวิตทั้งหมดอีกทอดหนึ่ง¹⁶ แนวคิดต่างๆ ที่ดำรงอยู่ในศตวรรษที่ 20 ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดใดก็ตาม จึงล้วนเป็นแนวคิดที่สามารถอธิบายได้ด้วย การพิจารณาถึงอำนาจของชีวการเมืองในสังคมสมัยใหม่ทั้งสิ้น เช่น ในสังคมแบบทุนนิยม การแบ่งแยกชนชั้น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การขยายตัวของพลังการผลิต การแบ่งผลกำไรที่

* โปรดดู บทที่ 1 หน้า 9 – 19.

¹⁴ Michael Mann, *Fascists*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2004), pp.334-335.

¹⁵ Ibid., p.361 – 362.

¹⁶ Michel Foucault, *Society must be defended*, pp.243.

แตกต่างกัน รวมถึงเรื่องอื่นๆ ทั้งหมดที่เกิดขึ้น ก็คือเรื่องของการควบคุมทางชีวอำนาจในสังคมสมัยใหม่ เมื่อพิจารณาตามความคิดของ Foucault เช่นนี้ ทำให้อาจกล่าวได้ว่า แนวคิดฟาสซิสต์ก็เป็นเพียงความคิดหนึ่งในกระแสความคิดของศตวรรษที่ 20 และไม่ได้มีลักษณะพิเศษเฉพาะแตกต่างจากการดำรงอยู่ของแนวความคิดอื่นในศตวรรษที่ 20 แต่อย่างใด

ในขณะเดียวกัน เมื่อพิจารณาบริบททางประวัติศาสตร์การเมือง เราก็จะพบภาพของการท้าทายและการปะทะกันระหว่างแนวคิดทั้งหลายที่ดำรงอยู่ในช่วงเวลานั้น ทั้งในรูปของอุดมการณ์หรือขบวนการเคลื่อนไหว อยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้ ในอีกหลายประเทศ แนวความคิดอย่างเสรีนิยมประชาธิปไตยที่ดำรงอยู่ก่อนหน้านั้น ก็สามารถที่จะปรับตัวเองให้เข้ากับพลวัตรของสังคมได้ โดยไม่ต้องถึงกับต้องเปลี่ยนแปลงแนวคิดหลักของตน ตัวอย่างเช่น corporate liberalism ในสหรัฐอเมริกา, social democratic ในประเทศแถบสแกนดิเนเวีย, การแยกตัวของพรรคแรงงานในอังกฤษ รวมถึงการยอมรับแนวคิดทางเศรษฐกิจของเคนส์ (Keynes)¹⁷

ภายใต้บริบททางประวัติศาสตร์ การถกเถียงระหว่างแนวคิดต่างๆ ดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น คุณค่าที่แท้จริงจะเริ่มคลี่คลายลงภายหลังจากสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อความพ่ายแพ้ของกลุ่มประเทศที่ดำเนินตามแนวคิดฟาสซิสต์ในสงครามดังกล่าว ได้ส่งผลทำให้ฟาสซิสต์กลายเป็นแนวคิดในทางลบที่ต้องกำจัดให้หมดสิ้น และไม่สามารถที่จะขึ้นมามีอิทธิพลในทางความคิดและการเมืองได้อีกต่อไป ความคิดเช่นนี้ ดำเนินไปพร้อมๆ กับแนวความคิดหนึ่งที่ถูกนำเสนอขึ้นมาแทนที่ และยิ่งจะเด่นชัดมากขึ้นภายหลังจากการสิ้นสุดของสงครามเย็น นั่นก็คือ แนวคิดแบบเสรีนิยมประชาธิปไตย และจุดสิ้นสุดของการปะทะกันทางอุดมการณ์¹⁸ ซึ่งรูปธรรมที่เห็นได้อย่างชัดเจนก็คือ แนวโน้มที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ของพรรคการเมืองลักษณะแบบ “catch-all” ซึ่งหมายถึงพรรคการเมืองที่ส่งเสริมนโยบายแบบกว้างๆ ให้สามารถเอาใจกลุ่มการเมืองทั้งฝ่ายซ้ายและฝ่ายขวา เพื่อเพิ่มฐานเสียงของพรรคในการแข่งขันกับพรรคการเมืองอื่นๆ ในช่องทางการเมืองโดยปกติ¹⁹

แต่เมื่อพิจารณาถึงปรากฏการณ์ของโลกในปัจจุบัน โดยเฉพาะหลังจากเหตุการณ์ 11 กันยายน เราจะพบว่า นอกจากที่เสรีนิยมประชาธิปไตยจะไม่ใช่แนวทางเพียงแนวทางเดียวที่อยู่ท่ามกลางสังคมในโลกสมัยใหม่อันสลับซับซ้อนทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และอำนาจอธิปไตย

¹⁷ Michael Mann, *Fascists*, pp.361 – 362.

¹⁸ โปรดดูงานเขียนที่เกี่ยวข้อง เช่น Daniel Bell, *The End of Ideology : On the Exhaustion of Political Ideas in the Fifties*, (New York: Collier Books, 1960) ; Francis Fukuyama, *The End of History and the last man*, (New York: The Free Press, 1992) ; Samuel Huntington, *The Clash of Civilizations and the remaking of world order*, (New York: Simon & Schuster, 1996).

¹⁹ Michael Mann, *Fascists*, p.366.

ระหว่างเขตแดน แล้ว การดำรงอยู่ของเสรีประชาธิปไตยก็ไม่ใช่เรื่องที่เป็นไปโดยปราศจากการตั้งคำถามและวิพากษ์วิจารณ์ กล่าวคือ ในทางหนึ่ง เสรีนิยมประชาธิปไตยถูกลงความเห็นว่า ขาดความสามารถในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นในโลกสมัยใหม่ได้ เช่น ปัญหาผู้อพยพ ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ และปัญหาสิ่งแวดล้อม ในขณะที่อีกทางหนึ่ง เสรีนิยมประชาธิปไตยยังต้องเผชิญกับปัญหาดังกล่าวที่ล้วนแล้วแต่เกิดขึ้นจากตัวของเสรีนิยมประชาธิปไตยเอง เช่น ปัญหาเผด็จการของเสียงส่วนใหญ่และความชอบธรรมของเสียงข้างมากในระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน และปัญหาการขาดการมีส่วนร่วมของพลเมืองส่วนใหญ่ในประเด็นต่างๆ ทั้งทางสังคมและการเมือง²⁰ ซึ่งได้ทำให้ผู้คนจำนวนหนึ่งถึงกับมองว่า การก่อตัวและสะสมของปัญหาดังกล่าวเหล่านี้ถือเป็นวิกฤตการณ์ของเสรีนิยมประชาธิปไตยในโลกสมัยใหม่เลยทีเดียว

การตั้งคำถามและวิพากษ์วิจารณ์แนวคิดเสรีประชาธิปไตยนี้ นำไปสู่แนวทางในการเสนอทางออกให้กับสังคม 2 แนวทางใหญ่ๆ ได้แก่ แนวทางแรก คือ ความพยายามในการพัฒนาและปรับปรุง วิธีการของเสรีนิยมประชาธิปไตย เพื่อค้นหาลักษณะและรูปแบบของเสรีนิยมประชาธิปไตยที่เข้ากับสังคมสมัยใหม่ที่สุด เช่น ลักษณะของประชาธิปไตยที่เน้นความรับผิดชอบ (responsibility) ความโปร่งใส (transparency) และตรวจสอบได้ (accountability) รูปแบบของประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ (deliberative democracy)²¹ สังคมประชาธิปไตย (social democracy) ภายใต้อารักขาสวัสดิการ (welfare state)²² หรือประชาธิปไตยแบบร่วมมือ (associative democracy)²³ และแนวทางที่สอง ก็คือ การแสวงหาทางเลือกให้กับสังคมด้วยแนวความคิดอื่นๆ ผ่านการเคลื่อนไหวของขบวนการเพื่อต่อต้านกระแสโลกาภิวัตน์ และเสรีนิยมประชาธิปไตย ที่มีอยู่หลากหลายกลุ่ม เช่น ขบวนการต่อต้านทุนนิยม (anti-capitalist) ขบวนการปกป้องธุรกิจในประเทศ (protectionist) ขบวนการสนับสนุนอนาธิปไตย (anarchist) ขบวนการสิ่งแวดล้อม (environmentalist) ขบวนการพิทักษ์สัตว์ (animal welfare activist) กลุ่มผู้ดำเนินชีวิตแบบทางเลือก

²⁰ Paul Hirst, "Renewing Democracy through Association", *The Political Quarterly* 73 (October, 2002): 410 – 412.

²¹ David Held and Paul Hirst, "Globalisation after 11 September the argument of our time"[Online], 2007, Available from: http://www.opendemocracy.net/globalization-institutions_government/article_637.jsp [2007, September 24]

²² Paul Hirst, "Has Globalisation killed Social Democracy?", *The Political Quarterly* 70 (January, 1999): 88 – 93.

²³ Paul Hirst, "Renewing Democracy through Association", *The Political Quarterly* 73: 354 – 364.

(alternative life-styler) ขบวนการฟาสซิสต์ใหม่ (neo-fascist) และขบวนการต่อต้านฟาสซิสต์ (anti-fascist)²⁴

ปรากฏการณ์ทางการเมืองและสังคม ที่มีต่อการคัดค้านและการเสนอทางออกให้กับการดำรงอยู่เพียงหนึ่งเดียวของแนวคิดแบบเสรีนิยมประชาธิปไตยตามที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น ในอีกด้านหนึ่ง จึงเท่ากับเป็นการยอมรับการมีอยู่ของแนวความคิดอื่นที่ไม่ใช่เสรีนิยมประชาธิปไตยในสังคมสมัยใหม่ และการยอมรับการมีอยู่ของแนวความคิดอื่นเหล่านั้น ก็เท่ากับเป็นการยอมรับความสำคัญในการศึกษาแนวความคิดอื่นเหล่านั้นเช่นเดียวกัน ถึงแม้ว่าจะเป็นการยากที่แนวความคิดเหล่านั้นจะสามารถแข่งขันกับเสรีประชาธิปไตยจนกลายเป็นแนวคิดกระแสหลักได้ก็ตาม

สำหรับการพิจารณาโดยเจาะจงไปที่แนวคิดฟาสซิสต์ ซึ่งเป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่ไม่ใช่เสรีนิยม เราอาจศึกษาถึงการดำรงอยู่ของฟาสซิสต์ในปัจจุบัน ได้ด้วยการเริ่มต้นตั้งคำถามว่า แนวคิดแบบฟาสซิสต์เป็นเพียงปรากฏการณ์ที่ดำรงอยู่ในยุคหนึ่งเท่านั้น หรือเป็นแนวความคิดยังคงปรากฏอยู่จนถึงปัจจุบัน

ในการตอบคำถามดังกล่าว เราต้องคำนึงถึงข้อสังเกตเบื้องต้น 2 ประการ ที่มีต่อแนวคิดฟาสซิสต์ในปัจจุบัน เพื่อให้ได้การวิเคราะห์ทำความเข้าใจในแนวคิดที่ตรงกัน ได้แก่ ประการแรก เราจะต้องตัดอคติที่ทำให้ฟาสซิสต์กลายเป็นคำที่ถูกให้ค่าในทางลบ รวมทั้งแยกแยะเนื้อหาของแนวคิดฟาสซิสต์ที่อาจจะถูกนำไปจัดกลุ่มให้กลายเป็นพวกเดียวกันกับความคิดอื่นๆ ที่ขัดกับสังคมนิยมแบบเสรีนิยม ออกให้ได้ และในประการที่สอง เราจะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบว่า คำที่เรียกว่าฟาสซิสต์ในปัจจุบันนั้น เป็นคำที่มีความหมายเดียวกันกับแนวคิดฟาสซิสต์ที่ดำรงอยู่ในช่วงต้นของศตวรรษที่ 20 หรือไม่ และในทางกลับกัน ก็ยังต้องทำการค้นหาลักษณะของแนวคิดต่างๆ ที่ดำรงอยู่ในสังคมปัจจุบัน ซึ่งแม้ว่าจะหลีกเลี่ยงการใช้คำเรียกแทนตัวเองว่าฟาสซิสต์ แต่ก็อาจมีความหมายเช่นเดียวกันกับการกล่าวถึงแนวคิดฟาสซิสต์ก็ได้

โดยจากการศึกษาบริบททางการเมืองภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ผู้ศึกษาพบปรากฏการณ์สำคัญทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดฟาสซิสต์ในปัจจุบัน โดยสรุป 3 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นแรก ก็คือ การเกิดขึ้นของกลุ่มฟาสซิสต์ใหม่ และนาซีใหม่* ในศตวรรษที่ 1970 ซึ่งมีแนวคิดหลักๆ

²⁴ David Held and Paul Hirst, "Globalisation after 11 September the argument of our time"[Online], 2007, Available from: http://www.opendemocracy.net/globalization-institutions_government/article_637.jsp [2007, September 24]

* โดยทั่วไปแล้ว กลุ่มฟาสซิสต์ใหม่ (Neo-fascism) แม้จะมีจุดร่วมที่ใกล้เคียงกับฟาสซิสต์อิตาลีของมูสโสลินีในหลายประเด็น เช่น การต่อต้านสังคมนิยม และระบบการเมืองแบบเสรีนิยม แต่ก็ยังคงพบความแตกต่างระหว่างฟาสซิสต์อิตาลีของมูสโสลินีกับกลุ่มฟาสซิสต์ใหม่ และระหว่างกลุ่มฟาสซิสต์ใหม่ด้วยกัน เช่น กลุ่ม

คือ การสนับสนุนนโยบายเชื้อชาตินิยม การส่งเสริมแนวคิดรัฐนิยมแบบต่อต้านประชาธิปไตย (antidemocratic statism) และการสนับสนุนการกระทำที่ใช้ความรุนแรง แต่ข้อสังเกตสำคัญของกลุ่มเหล่านี้ที่แตกต่างจากฟาสซิสต์ในอดีต ก็คือ การดำเนินการบนพื้นที่เสมือน (virtual reality) ทางอินเทอร์เน็ต มากกว่าที่จะใช้การต่อสู้เรียกร้องจริงบนท้องถนนดังที่ปรากฏให้เห็นจากการเคลื่อนไหวของฟาสซิสต์ในอดีต²⁵

ประเด็นที่สอง การจัดตั้งพรรคการเมืองที่มีแนวคิดแบบขวาจัด เพื่อทำการเคลื่อนไหวในช่องทางทางการเมืองปกติ ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ พรรคการเมืองแบบฟาสซิสต์ใหม่ และพรรคแบบเรดิคัล ป็อปปูลิสต์ (radical populist) พรรคการเมืองแบบฟาสซิสต์ใหม่ ได้แก่ พรรค MSI ของอิตาลี พรรค NDP ของเยอรมนี พรรค BNP ของอังกฤษ และพรรค CP ของชาวคัทซ์ต์ ถือได้ว่าเป็นพรรคที่ดำเนินตามแนวคิดฟาสซิสต์ได้ใกล้เคียงกับในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 อยู่หลายประการ และมีบทบาทพอสมควรในการเป็นตัวสอดแทรกการเมืองของยุโรป ในช่วงศตวรรษที่ 1970 แต่จนกระทั่งทศวรรษที่ 1990 เป็นต้นมา พรรคเหล่านี้ก็เริ่มที่จะขาดเสียงสนับสนุน และไม่สามารถขึ้นมามีนัยสำคัญต่อการเมืองยุโรปได้อีกเลย สำหรับพรรคแบบเรดิคัล ป็อปปูลิสต์ เป็นพรรคการเมืองที่ก่อตั้งขึ้นภายหลังจากช่วงสงครามเย็น ซึ่งในช่วงต้นของการดำเนินงาน นโยบายของพรรคเหล่านี้ ก็คือ การสนับสนุนการรักษาความบริสุทธิ์ของเผ่าพันธุ์ แต่ต่อมา พรรคก็ได้ปรับตัวให้เข้ากับกระแสพลวัตรของสังคม ด้วยการปรับนโยบายเป็นการจัดการกับปัญหาการอพยพ ซึ่งส่งผลให้พรรคเหล่านี้ยังคงมีบทบาทเป็นเสียงส่วนน้อยทางการเมืองในปัจจุบัน²⁶

และประเด็นที่สาม ก็คือ ปรากฏการณ์ของการขยายอุดมการณ์ความคิดแบบฮินดูและมุสลิม ซึ่งแม้จะดูเหมือนว่าจะมีความคล้ายคลึงกับชาตินิยมอาหรับในสมัยฮิตเลอร์ แต่เมื่อพิจารณาให้ละเอียดแล้ว จะพบว่า อุดมการณ์ของฮินดูมีนโยบายที่แตกต่างจากฟาสซิสต์อยู่หลายประการ เช่น การสนับสนุนเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่ และไม่สนับสนุนการเพิ่มบทบาทของรัฐในการจัดการกับประเด็นสาธารณะ สำหรับอุดมการณ์มุสลิม ก็มีความแตกต่างในการเป็นอุดมการณ์ที่ก้าว

ฟาสซิสต์ใหม่ของอิตาลี มีเป้าหมายหลักอยู่ที่การต่อต้านพรรคคอมมิวนิสต์ สนับสนุนการให้อำนาจแก่ศาสนาคริสต์คาทอลิก และไม่มีนโยบายในการใช้อำนาจเบ็ดเสร็จ สำหรับกลุ่มฟาสซิสต์ใหม่ในสหรัฐอเมริกาและในอังกฤษ มีจุดเน้นอยู่ที่แนวคิดอนุรักษนิยมและชาตินิยม ในขณะที่กลุ่มฟาสซิสต์ใหม่ในอีกหลายประเทศ เน้นที่การจัดตั้งกองกำลัง; Available from : <http://en.wikipedia.org/wiki/Neo-Fascism> [2006, June 22], สมเกียรติ วันทะนะ, อุดมการณ์ทางการเมืองร่วมสมัย, หน้า 111-113.

²⁵ Michael Mann, *Fascists*, p.366.

²⁶ *Ibid.*, p.365 – 369.

ข้ามขอบเขตของรัฐและชาติหนึ่งๆ แต่ขึ้นตรงกับกลุ่มศาสนาอิสลาม ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกมากกว่า 40 รัฐ²⁷

แม้ว่าการพิจารณาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันทั้ง 3 ประเด็น ดังกล่าว จะทำให้ตอบคำถามที่ตั้งไว้ข้างต้นได้ว่า แนวคิดที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ไม่ใช่แนวคิดเดียวกันกับแนวคิดฟาสซิสต์ที่ดำรงอยู่ในยุคก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่ก็อาจกล่าวได้ว่า แนวคิดใหม่เหล่านี้ ยังคงมีความใกล้เคียงและอาจถือได้ว่าเป็นมรดกทางความคิดที่ตกทอดมาจากแนวคิดฟาสซิสต์อิตาลีของมุสโสลินี และแนวคิดฟาสซิสต์ในต้นศตวรรษที่ 20 ซึ่งยังคงหลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน ต่อเนื่องไปพร้อมๆ กับกระแสการทำลายที่ปรากฏให้เห็นในศตวรรษที่ 20 อย่างขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านแนวคิดชาตินิยม* และขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านฟาสซิสต์ใหม่** อีกด้วย

²⁷ Ibid., p.372 – 373.

* ขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านแนวคิดชาตินิยม พบได้หลายกลุ่มในหลายประเทศ เช่น กลุ่ม ‘Anti-Racist Action’, กลุ่ม ‘Catalyst Project’, กลุ่ม ‘Copwatch’, กลุ่ม ‘One People’s Project’ ในสหรัฐอเมริกา หรือกลุ่ม ‘Campaign Against Racism and Fascism’, กลุ่ม ‘Institute of Race Relations’, กลุ่ม ‘National Assembly Against Racism’, กลุ่ม ‘Newham Monitoring Project’ ในประเทศอังกฤษ; Available from: <http://en.wikipedia.org/wiki/Anti-racism> [2006, June22]

** ขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านฟาสซิสต์ใหม่ มีอยู่ 2 รูปแบบใหญ่ๆ ได้แก่ ขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านฟาสซิสต์ใหม่แบบเสรีนิยม (Liberal anti-fascism) และขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านฟาสซิสต์ใหม่แบบกองกำลัง (Militant Anti-fascism) โดยทั้ง 2 รูปแบบ มีความแตกต่างกันในวิธีการที่ใช้ต่อต้าน กล่าวคือ ขบวนการแบบเสรีนิยมเป็นขบวนการเคลื่อนไหวที่กระทำภายใต้กฎหมาย แต่ขบวนการแบบกองกำลังเป็นขบวนการเคลื่อนไหวที่คุกคามและต่อต้านฟาสซิสต์ใหม่โดยไม่คำนึงถึงกรอบของกฎหมาย; Available from: http://en.wikipedia.org/wiki/Militant_anti-fascism [2006, June22]